

Σχολική βιβλιοθήκη: σκοποί και στόχοι

Αθανάσιος Βαϊτσάκης
ΕΤΕΠ Βιβλιοθηκονόμος
Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
abaitsakis@uowm.gr

Περίληψη

Η σχολική βιβλιοθήκη αποσκοπεί στο να υποβοηθήσει τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων που διδάσκονται στο σχολείο. Είναι ένας χώρος ζωντανός, όπου οι μαθητές μαθαίνουν να ερευνούν, να χαίρονται τη χαρά της έρευνας και να διευρύνουν τις γνώσεις τους. Μια σχολική βιβλιοθήκη υποτυπώδης ή ολοκληρωμένη, φτωχική ή πλούσια, υπολειπургώντας ή έχοντας πλούσια δραστηριότητα δεν αποτελεί ένας είδος πολυτελείας· είναι συμπλήρωμα της λειτουργίας του σχολείου και της σχολικής ζωής. Ο στόχος της εργασίας αυτής είναι να παρουσιάσει τους σκοπούς και τους στόχους μιας σχολικής βιβλιοθήκης. Οι σκοποί και οι στόχοι αυτοί είναι κοινói για όλα τα σχολεία· και η επίτευξή τους θα έχει ως αποτέλεσμα την ίδρυση μιας κοινωνίας μάθησης και τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αν μια κοινωνία ανεβάζει το πνευματικό επίπεδο των μελών που απαρτίζουν την πνευματική της βάση, τότε είναι εύκολο να κατανοήσουμε τη σημασία των σχολικών βιβλιοθηκών.

Η σχολική βιβλιοθήκη

Η βιβλιοθήκη στο σύγχρονο σχολείο, σε εκείνο με τους ανοιχτούς ορίζοντες και το μοντέρνο εκπαιδευτικό πρόγραμμα, είναι η καρδιά του. Η σχολική βιβλιοθήκη για να μπορέσει να αποτελέσει ουσιαστικό εκπαιδευτικό παράγοντα, πρέπει να διαθέτει κατ' αρχάς πλήθος και ποικιλία χρήσιμου υλικού, τόσο στη διδασκαλία όσο και στην υποβοήθηση της μάθησης (Ντελόπουλος 2005, σσ. 16-19).

Η φιλοσοφία της σύγχρονης σχολικής βιβλιοθήκης συμβαδίζει με την εδραίωση νέων, ριζικά διαφορετικών αντιλήψεων για το εκπαιδευτικό σύστημα και τις σχέσεις δασκάλου και μαθητή. Το παραδοσιακό μοντέλο διδασκαλίας και μάθησης αντικαταστάθηκε προοδευτικά, στην πορεία του 20ού αιώνα, από ένα άλλο «μαθητοκεντρικό». Ο δάσκαλος δεν θεωρείται ο αποκλειστικός πομπός της γνώσης ή παντογνώστης, αυθεντία, αλλά συντονιστής της μάθησης. Ο μαθητής δεν χρησιμοποιεί το ένα και μοναδικό εγχειρίδιο για κάθε μάθημα. Αντίθετα, παρακινείται να διατυπώσει τα δικά του ερωτήματα, να επιλέξει τις πληροφοριακές πηγές και τη μαθησιακή διαδικασία (αυτομόρφωση). Με άλλα λόγια, ωθείται να αναπτύξει κριτική και ερευνητική σκέψη. Η γνώση δεν θεωρείται ως κάτι δεδομένο, αλλά κάτι που οικοδομείται σταδιακά και δια βίου (Αρβανίτη 2008, σσ. 50-51).

Η βιβλιοθήκη σήμερα καλείται να καλύψει την απουσία της γειτονιάς, του παιχνιδιού στο δρόμο, των παραμυθιών της γιαγιάς. Καλείται να αγκαλιάσει τον παιδικό αυθορμητισμό και την παιδική ανασφάλεια, να γίνει διέξοδος στο βαρυφορτωμένο πρόγραμμα του σημερινού μαθητή, χαρίζοντάς του ένα κόσμο βιβλίων, περιοδικών, παιχνιδιών, διαφανειών, δίσκων κ.λπ.

Η αγάπη για το διάβασμα δεν είναι μια έμφυτη λειτουργία για κανένα άνθρωπο αλλά αποκτάται μέσω μιας μακροχρόνιας και συστηματικής παιδείας που δεν έχει καταναγκαστικό και υποχρεωτικό χαρακτήρα. Μιας παιδείας που αναπτύσσεται μέσω της ποιότητας. Αυτό σημαίνει ότι το αντικείμενο που προσφέρεται αγαπιέται μόνο όταν διαγείρει το ενδιαφέρον και προκαλεί ευχαρίστηση. Είναι χαρακτηριστικό πως ένα παιδί προσχολικής ηλικίας απορρίπτει ένα βιβλίο δίχως χρώματα και πως ξετρελαίνεται στη θέα μιας έντονης εικόνας με χρώματα και σχήματα που εξάπτουν τη φαντασία (Σωτηροπούλου 1993, σσ. 121).

«Όργανον παιδείας η χρήσις των βιβλίων εστί και από τούτων, ως από πηγής, την επιστήμην τηρεῖν συμβέβηκε», λέει στο «Περὶ παιδῶν αγωγῆς» βιβλίο του ο Βοιωτὸς παιδαγωγὸς Πλούταρχος εκφράζοντας μια γενική αλήθεια. Αν το σχολείο μαζί με τη βιβλιοθήκη του αποτελέσει τη γέφυρα που θα συνδέσει τον υλικό κόσμο με τον πνευματικό, τη ζωή με το πνεύμα, την πράξη με τη θεωρία, το παρελθόν με το παρόν, το μέλλον με το αιώνιο, τότε είναι βέβαιο ότι θα επηρεάσει αναμφίβολα και την κοινωνία των μεγάλων, αφού η τελευταία θα αποτελείται από τους έως χθες μαθητές (Παπαγιάννη 1972, σσ. 118-119).

«Η σχολική βιβλιοθήκη είναι το χαλύβδιον του σχολείου οπλοστάσιον και το απόρθητον αυτού φρούριον, δια των οποίων οι δάσκαλοι θα νικήσουν κάθε εχθρόν του έργου των και της προόδου και θα σμιλεύσουν χαρακτήρας τελείους και προσωπικότητας ιδανικάς». Η σχολική βιβλιοθήκη σε κάθε σύγχρονο σχολείο είναι απαραίτητο συμπλήρωμά του. Αυτή θα πλουτίζεται με βιβλία, τα οποία όχι μόνο οι μαθητές θα μελετούν αλλά και οι δάσκαλοι. Ο δάσκαλος πρέπει να γνωρίζει πολλά, να διδάσκει πολλά, για να αφομοιώνουν οι μαθητές λίγα. Τα πολλά όμως που πρέπει να γνωρίζει, θα τα μάθει με τη μελέτη των επιστημονικών βιβλίων τα οποία πρέπει να υπάρχουν στη σχολική βιβλιοθήκη. Εκτός αυτού η σχολική βιβλιοθήκη θα είναι ο πυρήνας της δημιουργίας μαθητικών βιβλιοθηκών και βιβλιοθηκών τάξης (Σταθόπουλος 1960, σσ. 33-34).

Την αξία και τη χρησιμότητα της σχολικής βιβλιοθήκης είχαν κατανοήσει οι πρόγονοί μας επί τουρκοκρατίας. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι λόγιοι εκτός του ότι φρόντιζαν και βοηθούσαν στην ίδρυση βιβλιοθηκών κατά τόπους, πολλές φορές και με επιστολές και συμβουλές προς διάφορους παράγοντες συνιστούσαν την ίδρυση σχολικών βιβλιοθηκών. Ο σοφός Χίος λόγιος Αδαμάντιος Κοραΐς έγραφε προς τους Σμυρναίους: «Θέλετε να ευδοκιμήσει το σχολείο σας; Πρέπει να αρχίσετε από το να καταστήσετε βιβλιοθήκη καλή και πλουσία...».

Αν για την εποχή του Κοραΐ η σχολική βιβλιοθήκη ήταν απλώς αναγκαία, σήμερα η ύπαρξή της είναι απαραίτητη και επιτακτική. Δεν νοείται σύγχρονο σχολείο χωρίς βιβλιοθήκη. Δύο κυρίως λόγοι επιβάλλουν την ανάγκη αυτή: η ριζική αλλαγή των σκοπών και των μεθόδων διδασκαλίας, και η τεράστια ανάπτυξη της επιστήμης και του πολιτισμού.

Απαιτήση της σύγχρονης παιδαγωγικής είναι να μη δεσμεύονται οι μαθητές από το διδακτικό εγχειρίδιο, αλλά να μελετούν και άλλα βιβλία για να πλουτίζουν τις γνώσεις τους και να λύνουν τις απορίες τους. Ο σκοπός της διδασκαλίας και η διδακτική ύλη του σχολείου προορίζεται μόνο στο να δίνει ερεθίσματα, να ξυπνά πνευματικές δυνάμεις, να αναπτύσσει τα ενδιαφέροντα του ατόμου και να ωθεί στην αυτενεργό εργασία και μάθηση.

Δεν αρκεί η ίδρυση της βιβλιοθήκης, πρέπει και η μέθοδος της διδασκαλίας να είναι τέτοια, ώστε να παρακινεί τους μαθητές στη μελέτη, να δημιουργεί ερωτήματα, στα οποία ο διδάσκων δεν θα δίνει άμεσα απάντηση, αλλά θα παραπέμπει στη μελέτη των αναγκαίων βιβλίων, έτσι ώστε οι μαθητές να μελετούν για να δώσουν απάντηση στις απορίες τους και να πλουτίζουν τις γνώσεις τους. Χρειάζεται προσαρμογή της διδασκαλίας στις νέες μεθόδους, επίσης πρέπει οι δύο παράγοντες της εκπαίδευσης, διδασκαλία και βιβλιοθήκη, να λειτουργούν παράλληλα και σε συνεργασία. Αλλιώς η βιβλιοθήκη καταντά περιττή διακόσμηση και πολυτέλεια (Χαραλαμπόπουλος 1963, σσ. 32-38).

Η εικόνα της σχολικής βιβλιοθήκης, αποτελεί προφανώς ένα προοδευτικό παράγοντα στη λειτουργία και δράση ενός σχολείου. Μια τέτοια βιβλιοθήκη δεν συμμετέχει απλώς στην εφαρμογή του εκπαιδευτικού προγράμματος, αλλά έχει πολύ υψηλότερους στόχους (Ντελόπουλος 1998, σσ. 104).

Το δικαίωμα στη γνώση και οι ίσες ευκαιρίες στην πληροφόρηση είναι δύο από τα βασικά συνθήματα της νεολαίας σήμερα. Σύνθημα γραμμένο όχι στον τοίχο, αλλά στο διαδίκτυο. Γνώση: ένα πολύτιμο αγαθό, μια μεγάλη πρόκληση, μια απαραίτητη προϋπόθεση για το μέλλον του ανθρώπου, της χώρας, του πλανήτη.

Η πρόσβαση στην πληροφορία και η απόκτηση της γνώσης απ' όλους αποτελεί τη μεγάλη πολιτική πρόκληση της εποχής μας. Οι σχολικές βιβλιοθήκες είναι ένα σημαντικό εργαλείο προς αυτή την κατεύθυνση (Διαμαντοπούλου 2002, σσ. 6).

Αν δεχτούμε ότι η αποστολή της σχολικής βιβλιοθήκης είναι η διασφάλιση τόσο από τους μαθητές όσο και από το προσωπικό να γίνουν αποτελεσματικοί χρήστες των ιδεών και των πληροφοριών (American Association of School Libraries and Association for Educational Communications and Technology 1988, pp. 1-2), τότε δεν νοείται πια εκπαίδευση χωρίς τις σχολικές βιβλιοθήκες. Οι μαθητές αλλά και οι εκπαιδευτικοί αισθάνονται πλέον την ανάγκη να αυτενεργήσουν για να κατακτήσουν τη γνώση που τους κατακλύζει, με τους δικούς τους ρυθμούς και με νέους τρόπους εργασίας. Η σχολική βιβλιοθήκη είναι σε θέση να στηρίξει όλα αυτά τα καινοτομικά προγράμματα που προϋποθέτουν αυτενέργεια, φαντασία, πρωτοτυπία,

έρευνα, κριτική σκέψη, αλλά και να ζωντανέψει παλιές μεθόδους διδασκαλίας, προσφέροντας μια νέα διάσταση στη μάθηση (Ομάδα έργου των Σχολικών Βιβλιοθηκών 2002, σσ. 7).

Σκοποί της σχολικής βιβλιοθήκης

Βέβαια, οι βασικοί σκοποί μιας σχολικής βιβλιοθήκης, είναι η εκμάθηση του τρόπου έρευνας και αναζήτησης πληροφοριών, η υποβοήθηση του σχολικού προγράμματος καθώς και η ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας μέσω των λογοτεχνικών βιβλίων και των βιβλίων γνώσεων. Ακόμα μια καλά οργανωμένη βιβλιοθήκη δίνει τη δυνατότητα στο σχολείο να παρέμβει αντισταθμιστικά για τους μαθητές που προέρχονται από μη προνομιούχα κοινωνικοοικονομικά και μορφωτικά στρώματα, προσφέροντάς τους τη δυνατότητα να προσεγγίσουν το εξωσχολικό βιβλίο (Μπουλούμπασης 2010, σσ. 39-40).

Επιπλέον το σχολείο και η βιβλιοθήκη σαν βοήθεια στο σχολικό πρόγραμμα έχουν σαν στόχους και σκοπούς να μάθουν στο παιδί να εκφράζεται, να φαντάζεται, να σκέφτεται, να συγκρίνει, να κρίνει, να επιλέγει. Η βιβλιοθήκη, σε αντίθεση με το σχολικό πρόγραμμα: α) Δεν έχει συγκεκριμένο πρόγραμμα β) Δεν έχει ένα συγκεκριμένο βιβλίο, αλλά ποικιλία υλικού για κάθε θέμα και κάθε ηλικία και γ) Δεν έχει χαρακτήρα υποχρεωτικό.

Στόχοι της σχολικής βιβλιοθήκης

Ο κύριος στόχος της σχολικής βιβλιοθήκης είναι να στηρίζει το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου με διάφορα μέσα. Πρέπει να διαθέτει το ανάλογο υλικό που αποτελείται όχι μόνο από βιβλία αλλά και από διάφορα οπτικοακουστικά υλικά (σλαϊντς, ταινίες, CD, επιτραπέζια παιχνίδια κ.ά.). Γι' αυτό το λόγο η βιβλιοθήκη έχει πάρει τις ονομασίες «Κέντρο μάθησης», «Κέντρο διδασκαλικών υλικών». Δηλαδή, για κάθε μάθημα που διδάσκεται στο σχολείο, πρέπει να υπάρχει ανάλογο υλικό στη βιβλιοθήκη, ώστε να βοηθά την προγραμματισμένη ανάθεση εργασίας ή τη διεύρυνση των γνώσεων, αυτή η διεύρυνση μπορεί να είναι κατευθυνόμενη από τον δάσκαλο ή σύμφωνα με τη σύγχρονη μορφή της παιδαγωγικής που δίνει τη δυνατότητα στον μαθητή να χρησιμοποιεί μόνος του το υλικό (Οικονόμου & Παρρά 2000, σσ. 9).

Ο κύριος στόχος μιας δυναμικής σχολικής βιβλιοθήκης είναι κοινός σε όλα τα σχολεία (Davies 1969, σ. 18). Οι ειδικότεροι στόχοι όμως αντανακλούν τη φιλοσοφία του σύγχρονου σχολείου, συμβαδίζουν μ' αυτήν και την υποστηρίζουν (Ντελόπουλος 1998, σσ. 102).

Οι στόχοι αυτοί είναι οι εξής:

- η σχολική βιβλιοθήκη στηρίζει το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου με διάφορα μέσα και με διάφορες μορφές υλικού,

- η στήριξη των ενδιαφερόντων των μαθητών που δεν έχουν σχέση με τα μαθήματα, όπως αυτά εκφράζονται σε ένα αναλυτικό πρόγραμμα,
- η ευθύνη της βιβλιοθήκης να δημιουργήσει σωστές επιθυμητές στάσεις απέναντι στη γνώση, στο διάβασμα και στο βιβλίο,
- η εκπαίδευση των μαθητών σε τρόπους χρησιμοποίησης οργάνων πληροφόρησης και ψυχαγωγίας,
- η καλλιέργεια της αισθητικής αγωγής μέσα από τη βιβλιοθήκη,
- η εμπέδωση ενός δημοκρατικού τρόπου ζωής. Αυτό κυρίως σημαίνει ότι το παιδί πρέπει να σέβεται το χώρο της βιβλιοθήκης όπου τα πράγματα είναι κοινά και κοινόχρηστα,
- να μάθουμε στα παιδιά να δουλεύουν σε ομάδες (Κακούρης 1998, σσ. 100),
- να μάθει το παιδί να χρησιμοποιεί τις εγκυκλοπαίδειες, τα λεξικά και να μάθει να ψάχνει μέσα στα βιβλία για πληροφορίες (Οικονόμου & Παρρά 2000, σσ. 9)
- η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών και η ανάπτυξη του αναγνωστικού ενδιαφέροντος και της φιλιαναγνωσίας (Παπαγιάννη 1972, σσ. 121),
- η συμμετοχή στη διαμόρφωση πλούσιας σχολικής ζωής, πνευματικής και πολιτιστικής δραστηριότητας,
- η διάθεση υλικού για κάλυψη των απαιτήσεων του εκπαιδευτικού προγράμματος,
- η διδασκαλία των τρόπων λειτουργίας μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης και τρόπων χρησιμοποίησής της (Οικονόμου 1998, σσ. 86-87).
- η υποκίνηση και η παροχή ερεθισμάτων στη φαντασία και στο ερευνητικό πνεύμα του μαθητή,
- η όξυνση της κριτικής σκέψης και της δημιουργικότητας του μαθητή,
- η καλλιέργεια του προφορικού και του γραπτού λόγου και η ευχέρεια στην ανάγνωση,
- η δια βίου μάθηση
- η λειτουργική και αποτελεσματική συνεργασία του μαθητή με τους διδάσκοντες και τους συμμαθητές του,
- η επικοινωνία του μαθητή, μέσω ηλεκτρονικών μέσων ή οργανωμένων εκδηλώσεων, με άλλα μέλη διαφόρων σχολικών κοινοτήτων και η ευαισθητοποίησή του σε κοινωνικά και πολιτισμικά ζητήματα.

Οι στόχοι όπως περιγράφηκαν παραπάνω είναι σαφείς και ξεκάθαροι, απέχουν όμως πολύ από την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα. Η ίδρυση σχολικών βιβλιοθηκών στη χώρα μας βρίσκεται σε υποτυπώδη στάδιο πόσο μάλλον η λειτουργία τους. Τα ελληνόπουλα ποτέ δεν γεύτηκαν τις πνευματικές χαρές και τις αναγνωστικές χάρες που προβλέπει και προμηθεύει η βιβλιοθήκη στο σχολείο τους, δίπλα στην αίθουσα που δέχονται τη γνώση κατά τον παραδοσιακό συμβατικό τρόπο, με βιβλία απέχοντα από την υψηλού βαθμού επιστημονική γνώση. Η σχολική βιβλιοθήκη ποτέ δεν αντιμετωπίστηκε ως το εκτελεστικό κέντρο μιας σειράς

επιτελικών σχεδιασμών, ως ο εφαρμοστής της φιλοσοφίας για μια πολιτική παραγωγού παιδείας (Ντελόπουλος 2005, σσ. 77-79).

Όλοι μας, ως πολίτες, ως άνθρωποι, ως εργαζόμενοι στον εκπαιδευτικό χώρο πρέπει να αναλάβουμε τις ευθύνες μας στο βαθμό που αναλογούν στον καθένα μας και να κοιτάξουμε το μέλλον στα μάτια. Είναι επιτακτική ανάγκη να λειτουργήσουμε άμεσα τις μέχρι τώρα υπάρχουσες σχολικές βιβλιοθήκες και να είμαστε σίγουροι ότι τα αποτελέσματα θα είναι εντυπωσιακά. Τέλος πρέπει επιτέλους να βοηθήσουμε όλοι ώστε οι θεωρίες και τα λόγια να γίνουν πράξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

American Association of School Librarians and Association for Educational Communications and Technology. (1988), *Information power: guidelines for school library media programs*, Chicago, American Library Association.

Αρβανίτη, Κ. (2008), *Η βιβλιοθήκη στο ελληνικό σχολείο: ο θεσμός, η πραγματικότητα και η ιδανική μορφή της σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς*, Θεσσαλονίκη, Σταμούλης.

Davies, R. A. (1969), *The school library: a force for educational excellence*, New York, R. R. Bowker.

Διαμαντοπούλου, Α. (2002), «Δικαίωμα στη γνώση: ίσες ευκαιρίες στην πληροφόρηση», στο *Οδηγός σχολικών βιβλιοθηκών που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ.

Κακούρης, Γ. (1998), «Οι σχολικές βιβλιοθήκες», στο *Βιβλιαγάπη: για το παιδί και το βιβλίο*, Αθήνα, Gutenberg.

Μπουλούμπασης, Χ. (2010), «Ο ρόλος της σχολικής βιβλιοθήκης στην καλλιέργεια της φιλιαναγνωσίας των μαθητών», *Επιστημονικό βήμα του δασκάλου*, Τόμ. 12, σσ. 37-48.

Ντελόπουλος, Κ. (1998α), «Η βιβλιοθήκη στο σχολείο», στο *Βιβλιαγάπη: για το παιδί και το βιβλίο*, Αθήνα, Gutenberg.

Ντελόπουλος, Κ. (1998β), «Η σχολική βιβλιοθήκη προέκταση της εκπαιδευτικής πράξης και μέσο διεύρυνσης του σχολικού προγράμματος», στο *Η βιβλιοθήκη και το βιβλίο στην εκπαίδευση*, Αθήνα, Εθνικό Κέντρο Βιβλίου.

Ντελόπουλος, Κ. (2005β), «Σκέψεις για τις σχολικές βιβλιοθήκες», στο *Οι παπαγάλοι δεν διαβάζουν βιβλία: κείμενα πολιτικής βιβλίου*, Αθήνα, Gutenberg.

Ντελόπουλος, Κ. (2005α), *Για τις σχολικές βιβλιοθήκες: 4+3 κείμενα από βιβλιοθηκονομική άποψη*, Αθήνα, Gutenberg.

Οικονόμου, Π. & Παρρά, Β. (2000), «Η Σχολική βιβλιοθήκη», *Ανοιχτό σχολείο*, Τόμ. 75, σσ. 9-10.

Οικονόμου, Π. (1998), *Οι βιβλιοθήκες και ο ρόλος τους*, Αθήνα, Ατραπός.

Ομάδα έργου των Σχολικών Βιβλιοθηκών. (2002), «Σχολικές βιβλιοθήκες: έργο σταθμός και αφετηρία», στο *Οδηγός σχολικών βιβλιοθηκών που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο του ΕΠΕΑΕΚ*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ.

Παπαγιάννη, Ε. (1972), "Η σχολική βιβλιοθήκη και η θέση αυτής εν τω νέω σχολείω", *Σχολείο και ζωή*, Τομ. 20, Αρ. 3, σσ. 117-122.

Σταθόπουλος, Ε. Ι. (1960), *Αι βιβλιοθήκαι και το ελεύθερον ανάγνωσμα εις το Δημοτικόν Σχολείον*, Τρίπολις, Παλλάδιον.

Σωτηροπούλου, Μ. (1993), "Παιδικές και Σχολικές Βιβλιοθήκες", *Διαδρομές*, Τόμ. 30, σσ. 120-124.

Χαραλαμπόπουλος, Β. Χ. (1963), *Η σχολική βιβλιοθήκη*, Εν Αθήναις, Χριστιανική Ένωση Εκπαιδευτικών Λειτουργών.